

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola

Dávid Lilla

**A pártfogó felügyelet szerepe a fiatalkorúak
bűnelkövetésének megelőzésében**

doktori értekezés tézisei

Témavezető:
Tóth Mihály
egyetemi tanár, az MTA doktora

Pécs

2013

TARTALOMJEGYZÉK

I. A KITŰZÖTT KUTATÁSI FELADAT	4
II. AZ ELVÉGZETT VIZSGÁLATOK, ELEMZÉSEK, A TÉMA FELDOLGOZÁSÁNAK MÓDSZERE	10
III. MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK	11
1. A fiatalok pártfogó felügyeletének szükségessége	11
2. Alkalmas-e az intézkedés a kitűzött célok elérésére?	12
3. Megfelel-e az intézkedés hazai szabályozása és gyakorlata az Európa Tanács pártfogási szabályokról szóló ajánlásának?	16
4. Az intézkedés hatékonyabbá tétele érdekében megfontolandó javaslatok	17
4.1. A külföldi büntető törvénykönyvek tanulságai	17
4.2. Az egyéni esetkezelés	19
4.3. A megelőző pártfogás intézménye	21
5. A jogalkotás területén hasznosítható kutatási eredmények, javaslatok	21
6. A jogalkalmazás területén hasznosítható kutatási eredmények, javaslatok	22
IV. ABSTRACT	24
V. A TÉZISEKHEZ FELHASZNÁLT IRODALOM	26
VI. A SZERZŐ E TÉMAKÖRBEN KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓINAK JEGYZÉKE	28

„Szemünkre vetik, hogy dédelgetjük a romlottakat és a büntetéseket, kedvezményben részesítjük a züllöttet, a becsületes elhanyagolásával.”¹

/Balogh Jenő/

„Meg kell győzni a társadalom legszélesebb rétegeit, hogy a patronage nem tiszta humanizmus, hanem önvédelem, mert bár emberbaráti motivumból segítjük, támogatjuk és gondozzuk a bűnözés veszélyeinek kitett egyént, de ezt téve egyszersmind a magunk javára is dolgozunk, mert akit sikerült a bűnre vezető úttól távoltartanunk, vagy arról letérítenünk, az nem töri meg ezentúl a társadalmi együttélés szabályait.”²

/Angyal Pál/

¹ BALOGH Jenő: A patronage-egyesületek szervezésének irányelvei. Jogállam 1909. 8. sz. 587. o.

² ANGYAL Pál: A patronage. Jogállam 1909. 7. sz. 488-489. o.

I. A KITŰZÖTT KUTATÁSI FELADAT

Fontos jogintézmény bemutatására törekszik a dolgozat, amelynek elődjét, a patronázst Finkey Ferenc a régi korok és a XX. század büntetőjoga közötti fő különbség egyik mutatójaként használta: „míg a régi világ büntetőjoga a büntetőeljárásra kimerítettnek vélte az állam büntető hatalmát (...) addig a modern büntetőjog, körülbelül egy évszázad óta a büntető igazságszolgáltatás szerves kiegészítő részül tekinti a patronage-t”³. A társadalmi bűnmegelőzés⁴ nemzeti stratégiája⁵ mind a gyermek- és fiatalkori bűnözés csökkentése, a városok biztonságának fokozása, a családon belüli erőszak, az áldozattá válás megelőzése, mind a bűnisméltés megakadályozása terén számít a Pártfogó Felügyelői Szolgálatra (a továbbiakban: Szolgálat). A kormány 2011-ben feladatként határozta meg a megelőző pártfogás rendszerének kidolgozását, valamint a fiatalkorúak pártfogása intézményének a gyermekvédelem rendszerébe illesztését.⁶ A 2013 júliusában hatályba lépő új Büntető Törvénykönyv indokolása⁷ szerint a tíz évvel ezelőtt újjászervezett Szolgálat beváltotta a hozzá fűzött reményeket, a pártfogó felügyelők teljesítménye egyenletesen fejlődik⁸, így a törvény a jövőben is felelősségteljes szerepet szán a pártfogó felügyelet intézkedésének. Az Európa Tanács 2010-ben ajánlást adott ki tagállamai számára a pártfogás szabályairól.⁹ Idén, 2013 októberében sor kerül az Európai Pártfogó Szövetség¹⁰ szervezésében a pártfogás első világtalálkozásának¹¹ megtartására.

Nem csak hazánkban van tehát múltja, jelene és tervezett jövője a pártfogásnak. Hogy a fiatalkorúak pártfogó felügyeletének jogintézménye előtt álló lehetséges utak és irányok helyességét mérlegelni tudjuk, mások által kitaposott ösvényeket ajánlhassunk számára, elengedhetetlen a múlt és a jelen alapos vizsgálata. Látnunk kell, hogy honnan, merre tart, mikor, milyen körülmények között, milyen tartalommal, eszközrendszerrel kellett a

³ FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle 1943. 1. sz. 6. o.

⁴ Hazánkban a társadalmi bűnmegelőzés „nem kampány és nem is ’háború a bűnözés ellen’, hanem a társadalompolitika szerves része, azon belül pedig önálló szakpolitika.” [GÖNCZÖL Katalin: Kriminálpolitika és bűnözéskontroll Magyarországon. Reformok 2002-2009. Kriminológiai Tanulmányok 47. 2010. 74. o.]

⁵ A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája (Melléklet a 115/2003. (X. 28.) OGY határozathoz) 7. pont

⁶ A Kormány 1430/2011. (XII. 13.) Kormányhatározata a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiáról, valamint végrehajtásának a 2012-2014. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről (a továbbiakban: kormányhatározat) I/9. pont

⁷ Az új Btk. részletes indokolása a 69. §-hoz.

⁸ GÖNCZÖL Katalin: Kriminálpolitika és bűnözéskontroll Magyarországon. Reformok 2002-2009. Kriminológiai Tanulmányok 47. 2010. 78. o.

⁹ A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. sz. Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól.

¹⁰ Európai Pártfogó Szövetség (Conférence Permanente Européenne de la Probation: CEP)

¹¹ A World of Probation: Perspectives on Community Justice
http://www.worldcongressonprobation.org/default.asp?page_id=372

társadalmi és jogalkotói elvárásoknak megfelelnie, milyen kihívásokkal kellett/kell megküzdenie és kudarcai felróhatók-e neki – annak köszönhetőek, hogy a meglévő eszközeit nem megfelelően alkalmazza: vagyis nem él a pártfogás és a felügyelet együttese által biztosított meglévő lehetőségekkel – vagy eszköztelenségéből erednek.

„A XXI. században egyértelmű, hogy a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerének középpontjában a pártfogó felügyelő áll. Felmér, azonosít, osztályoz, koordinál, tanácsot ad, biztat és kényszeríti is a fiatal elkövetőket annak érdekében, hogy a bűnismétlés kockázatai csökkenjenek, hogy felelősséget ébresszen bennük tetteikért, támogassa jólétüket, növelje esélyeiket.”¹² A menedzsment szemléletnek a büntető igazságszolgáltatás területén történő megjelenése megköveteli az alkalmazott szankciók hatékonyságának értékelését. A leghatékonyabb beavatkozás pedig akkor várható, ha a speciálpreventív szempontokat figyelembe véve élünk az egyéniesítés lehetőségével. A fiatal elkövetők szükségleteinek és a bűnismétlés kockázatainak elemzésével a pártfogó felügyelők orientálhatják a bíróságot a büntetés kiszabása során, valamint a pártfogói esetkezelés alkalmával felbecsülhetetlen és elmulaszthatatlan lehetőségük nyílik az egyéni beavatkozási pontok megcélzására.

Hazánkban a pártfogás fejlődése a XX. század második felében eltért a nemzetközi tendenciától. Amikor több évtizednyi lemaradása után újjáéledőben volt, akkorra a világ kapitalista felében megbukott a rehabilitáció gondolata¹³, ami lassította felzárkózásunkat. A felzárkózás olyan nehézkesnek bizonyult, hogy a rendszerváltás környékén a pártfogás válságáról író szerzők részben még az Angyal Pál, Balogh Jenő és Pollák Illés XX. század eleji „rabsegélyezés vagy patronázs”- dilemmája során felvetett orvosolandó problémák megoldását sürgették, és átfogó reformra az ezredforduló után került csak sor. Angyal Pál a patronázs egyesületek kezdeti sikereit az individualizáció lehetőségének megteremtésében látta, szemben az egyéniesítést teljes mértékben mellőző rabsegélyezéssel, életképességét pedig az abban való társadalmi részvétel fokától tette függővé.¹⁴ Ennek ellenére a harmadik patronázs kongresszus 1911-ben már e tevékenység állami feladatként való ellátása mellett döntött¹⁵, ám az erre irányuló törekvéseket az első világháború megtörte¹⁶, valamint

¹² SCHWALBE, Craig, S., – MASCHI, Tina: Investigating Probation Strategies with Juvenile Offenders: The Influence of Officers's Attitudes and Youth Characteristics. *Law and Human Behavior*, 2009. 33. 357. o.

¹³ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest 2009. 201. o.*

¹⁴ ANGYAL Pál: *A patronage. Jogállam 1909. 7. sz. 488. o.*

¹⁵ VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka. (1. rész) *Bűnügyi Szemle 1913. 6. sz. 275. o.*

¹⁶ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: *Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 36. o.*

megakadályozta a negyedik kongresszus megtartását is, amely már a pártfogó tisztviselői létszám növelését és a pártfogók képzését tűzte napirendre.¹⁷

A mai pártfogó felügyelet előfutáraként az 1908. évi XXXVI. törvénycikk, az I. Büntető Novella rendelkezett három esetben a fiatalok speciális felügyeletéről, de a „pártfogó felügyeletet” a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve, az 1961. évi V. törvény szabályozta először. Dávid Ferenc a jogintézményt nem tartotta sikeresnek, véleménye szerint csak a fiatalok eseti botlásánál volt hatékony, amikor a fiatal családi, környezeti viszonyai egyébként is valószínűsítették, hogy nem fog újabb bűncselekményt elkövetni.¹⁸

A pártfogó felügyelet végül az utógondozás keretében kifejlődve 1976 januárjától vált általánossá büntetőjogunkban, felnőtt korú elkövetőkkel szemben is alkalmazhatóvá¹⁹, majd 1978-ban vált külön az utógondozástól, mikor a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény a pártfogó felügyeletet mint jogkövetkezményt szabályozta az intézkedések között²⁰, amivel „nagykorúsította”²¹ e jogintézményt. Mivel azonban a fiatalok és a felnőttek pártfogóinak elkülönülten működő szervezetére eltérő jogi szabályozás és szakmai iránymutatás vonatkozott, nem alakultak ki egységes szakmai standardok, ügymenet, nyilvántartási rendszer és az információcsere sem volt hatékony.²² „Az intézményes segítségnyújtás tárgyi körülményének hiánya” elszíntelenítette „a pártfogó felügyeletet, s a tevékenység punitatív vonása” erősödött fel.²³ Eszköztelensége miatt az ítélkező bírák nem szívesen rendelték el²⁴, a magatartási szabályok végrehajthatatlansága és ellenőrizhetetlensége miatt komolytalanná vált.²⁵

„Ha elkülönítünk és izolálunk, hogyan készíthetjük fel az elítélteket a szabadsággal való élés elfogadott formáira? Némi iróniával szólva, nem lehet a pilótajelölteket repülni tanítani tengeralattjáróban.”²⁶ Denis Szabo a szabadságelvönés hátrányait hangsúlyozva hívta fel a figyelmet arra, hogy a reszocializáció megvalósításához alternatív megoldásokhoz kell

¹⁷ FINKEY Ferenc: A patronage a háború alatt és a háború után. Bűnügyi Szemle 1915. 9. sz. 385. o.

¹⁸ DÁVID Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. Magyar Jog 1968. 12. sz. 725. o.

¹⁹ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi Minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 50. o.

²⁰ Ezzel a pártfogói tevékenységet a büntető igazságszolgáltatás formális rendszeréhez kapcsolta – írja Kerezi Klára 2002-ben. [Kerezi Klára: A hazai pártfogó szolgálatok átalakítása. Belügyi Szemle 2002. 2-3. sz. 188. o.]

²¹ PONGRÁCZ Zsolt: Egy „pártfogós-konferencia” margója. Jogpolitika 1988. 5. sz. 17. o.

²² KEREZSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 11. o.

²³ KEREZSI Klára: A pártfogás dilemmája: kontroll vagy segítő kapcsolat? Esély 1990. 5. sz. 57. o.

²⁴ VATHY Ákos: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet. Rendészeti Szemle 1992. 4. sz. 27. o.

²⁵ DÉR Mária: Vádirat a pártfogó felügyelet tárgyában. Belügyi Szemle 1990. 10. sz. 31. o.

²⁶ Denis SZABO: Kriminológia és kriminálpolitika. (Ford.: Szabó András) Gondolat Kiadó, Budapest, 1981. 274. o.

folyamodnunk, mivel a szabadságelvonás évei inkább „társadalmi tériszony”²⁷ kialakulását valószínűsítik. Ám még 2002-ben is megállta a helyét a kritika, miszerint a jogalkotó úgy emelte be a szabadságelvonással nem járó szankciókat a büntetési rendszerünkbe, és úgy várta el minél gyakoribb alkalmazásukat, hogy elmulasztotta megteremteni a működéshez szükséges szakmai, gazdasági és infrastrukturális feltételeket. A pártfogó felügyelet vonatkozásában ez azt jelentette, hogy a pártfogókra hárította a reintegráció feltételeinek megteremtését, aminek azonban – érthető módon – nem tudtak megfelelni.²⁸

A pártfogó felügyelet jogintézményét az 1183/2002. (X. 31.) Kormányhatározat szándékozta kilendíteni a válságból. Melléklete előírta, hogy az egységes szakmai irányítás megteremtése érdekében egy szervezetbe kell integrálni a felnőttekkel és a fiatalkorúakkal foglalkozó pártfogó felügyelőket, létre kell hozni az igazságügyminiszter irányítása alatt álló Pártfogó Felügyelői Szolgálatot, és megfogalmazta a pártfogó felügyelői szállások és foglalkoztatók kialakításának szükségességét is. A 2003. évi XIV. törvény emelte ki a felnőtt korúak pártfogóit a megyei (fővárosi) bíróságok büntetés-végrehajtási csoportjából, valamint a fiatalkorúak pártfogóit a megyei (fővárosi) közigazgatási hivatalok szervezetéből, és megszüntette a társadalmi pártfogó intézményét is. A Szolgálat „Missziója” a közös célokat így fogalmazza meg: *„A Pártfogó Felügyelői Szolgálat célja a bűnisméltés kockázatának csökkentése. A pártfogó felügyelő az alternatív büntetések végrehajtásával, az elkövető szükséges mértékű és következetes ellenőrzésével elősegíti a büntetőjogi következmények maradéktalan érvényesülését, a közösség védelmének erősítését; támogató tevékenységével növeli az elkövető társadalmi integrációjának esélyét. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat a helyreállító igazságszolgáltatás elve alapján működik. Célja, hogy az elkövető szembesüljön tettének következményeivel, s hogy az áldozat, a megsértett közösség és a bűnelkövető közötti közvetítéssel a bűncselekmény okozta károk mérséklődjenek.”*²⁹

A válságkezelés hatékonyságának értékeléséhez – annak érdekében, hogy világosabban lássuk, milyen problémákat sikerült végleg orvosolnia, és milyen régi nehézségek maradtak megoldatlanul, illetve hogy a XXI. század milyen új elvárásokat és kihívásokat tartogat – elengedhetetlen a nemzetközi kitekintés. Vizsgálni kell a szabadságelvonás, majd az alternatív szankciók mindenhatóságába vetett hit megingását, a szankciórendszer átalakulását, a rabsegélyezés patronázssá, majd pártfogó felügyeletté

²⁷ VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminológiai Tanulmányok XIX. 1982. 115. o

²⁸ KERESZSI Klára: A hazai pártfogó szolgálat átalakítása. Belügyi Szemle 2002. 2-3. sz. 188. o.

²⁹ A pártfogó felügyelői tevékenységre vonatkozó jogforrások, definíciók, ügymenetmodell, válogatott szakbibliográfia és iratminták tára. Az Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálatának munkatársai számára. 2009. Igazságügyi Hivatal (A továbbiakban: ügymenetmodell.)

fejlődésének tendenciáit, ennek folyamatában az állami és a társadalmi szerepvállalás arányának változását. E kitekintés fényében értelmezhető a vonatkozó magyar jogszabályokon és szakirodalmon alapuló történeti elemzés, ami előkészíti a jelen jogszabályi háttérének és gyakorlatának vizsgálatát, mindezek együttesen pedig megágyaznak a jövőre irányuló elképzelések elemzésének, javaslatok megfogalmazásának.

Egyetemi kötelező jogi gyakorlatom egy részét a Baranya Megyei Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálatánál töltöttem a fiatalkorúak pártfogó felügyeletét végrehajtó pártfogók mellett. Az egyetemi tankönyvek a szankciórendszer tárgyalása során nem szentelnek kellő figyelmet ennek az intézkedésnek, annak ellenére, hogy végrehajtásának hatékonysága kihatással van a vádemelés elhalasztásának, a próbára bocsátásnak, a szabadságvesztés felfüggesztésének, a feltételes szabadságra bocsátásnak és a javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátásnak a sikerességére is. A gyakorlati hetek ideje mindössze arra volt elég, hogy ráébredjek a pártfogó felügyelettel kapcsolatos tájékozatlanságomra és a bennem megfogalmazódott kételyek kérdésekké alakuljanak:

- Szükség van-e a fiatalkorúak pártfogó felügyeletére?
- Alkalmas-e ez az intézkedés a számára meghatározott célok elérésére?
- Megfelel-e a magyar szabályozás az Európa Tanács pártfogási szabályokról szóló ajánlásának?
- Hatékonyabbá tétele érdekében megfontolhatjuk-e korábbi magyar vagy jelenlegi külföldi megoldások integrálását a jogintézmény formai, tartalmi, anyagi, eljárási jogi vagy végrehajtási jogi vonatkozású megújítására?

A dolgozat célja tehát ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásán keresztül annak vizsgálata, hogy a fiatalkorúak pártfogó felügyeletének jogintézménye hogyan látja el jelenleg a bűnmegelőzésben neki szánt feladatokat, illetve a jövőben miként lehetne képes szerepe tökéletesebb betöltésére.

A pártfogó felügyelet 2003. évi reformjának tizedik évfordulója önmagában is indokoltta tehetné a jogintézmény hatékonyságának vizsgálatát, azonban a témaválasztást újabb tervezett „reform” teszi aktuálisabbá. A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia végrehajtásának a 2012–2014. évekre szóló kormányzati intézkedési terve az 1430/2011. (XII. 13.) Kormányhatározat mellékletében a következő feladatokat írta elő: „Ki kell dolgozni a megelőző pártfogás rendszerét, és be kell illeszteni a fiatalkorúak pártfogásának intézményét

a gyermekvédelem rendszerébe a gyermekkorú és fiatalkorú szabálysértést, bűncselekményt elkövetők szocializációjának és reszocializációjának elősegítése érdekében.”³⁰

A fiatalkorúak bűnelkövetésének, bűnismétlésének megelőzése örökzöld témaként szintén kimeríthetetlen lehetőséget kínál a kutatásra. Különösen az új Büntető Törvénykönyvnek a büntethetőségi korhatárt módosító rendelkezései hívják fel figyelmünket az e téren való vizsgálódás szükségességére. A dolgozat fókuszában e két terület metszéspontja áll: arra keresi a választ, hogy a kérdéses intézkedésnek milyen kihasznált mozgástere és kiaknázatlan lehetőségei vannak a fiatalkorúak bűnmegelőzése körében.

³⁰ Kormányhatározat I/9. pont

II. AZ ELVÉGZETT VIZSGÁLATOK, ELEMZÉSEK, A TÉMA FELDOLGOZÁSÁNAK MÓDSZERE

A kutatási téma feldolgozásához a történeti, dogmatikai, jogszociológiai elemzés és összehasonlító módszer alkalmazása elengedhetetlen. Ennek során szükséges:

- a vonatkozó magyar és külföldi szakirodalom, valamint a nemzetközi dokumentumok áttekintése, elemzése;
- a külföldi és magyar jogszabályok, a pártfogói munka mindennapjait meghatározó ügymenetmodell, valamint az ügycsoport végrehajtását is összefoglaló éves beszámolók elemzése.

Annak érdekében, hogy a fenti anyagok tanulmányozása után azok tanulságait gyakorlati tapasztalatok fényében értékelhessem, szükségesnek tartottam a jogintézmény közvetlen vizsgálatát is. 2008-ban és 2009-ben a Baranya Megyei Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálatánál tanulmányoztam háromszázhárom pártfogó felügyeleti aktát³¹, ami e fiatalok intézkedés hatálya alatt töltött éveit, életét tárta elém. Nélkülözhetetlen volt látnom a jogszabályok személytelen rendelkezéseinek megelevenedését, hogy a jogintézmény életképességéről véleményt formálhassak. Az eredményesség vizsgálata során fontos mutatóul szolgált e háromszázhárom pártfogolt utánkövetéses ellenőrzése is a bűnügyi nyilvántartás 2011-es adatai alapján.

³¹ A továbbiakban: baranyai kutatás.

III. MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK

1. A fiatalkorúak pártfogó felügyeletének szükségessége

A fiatalkorúak pártfogó felügyeletének létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen. Szankciórendszerünkben az intézkedések között a pártfogoltra hangolható egyedi tartalmával egyedülállóan célozza a speciálpreventív szempontok érvényesítését. Céljának – az ismételt bűnelkövetés megakadályozásának elősegítése, a társadalomba való beilleszkedéshez és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez való segítségnyújtás – szem előtt tartásáról a modern büntető törvénykönyvek nem mondhatnak le. A fiatalkorúak büntetőjoga a XXI. században elképzelhetetlen olyan intézkedés nélkül, mely a más elbánás elvének érvényesítése mellett – a bűnmegelőzés alkotmányos elveit szem előtt tartva minél korábban – az utolsó pillanatig igyekszik a veszélyeztető tényezők azonosítása segítségével az egyéni beavatkozási pontokra rávilágítani, és egy tervezett beavatkozási folyamat által a bűnismétlés kockázatát csökkenteni, megkísérelve ezzel a fiatalnak a társadalomba való visszavezetését. Az új Btk. a fiatalkorú fogalmának módosításával kiterjeszti a büntetőjogi felelősségre vonás lehetőségét, ez az irány viszont az állam részéről megköveteli a korábbi, valamint fokozottabb beavatkozást a veszélyeztetett, vagy bűnelkövetővé vált fiatalkorúak érdekében. A fiatalkorúak bűnözésének okait és a megelőzés lehetőségeit vizsgáló nemzetközi dokumentumok és a vonatkozó szakirodalom következtetései szerint a pártfogó felügyelők és a szolgálatok kiemelt fontosságú szereplők a fiatalkorúak bűnmegelőzésének terén. A pártfogás, patronázs jelentőségét a XX. század elején már néhány hazai szerző is felismerte, de a tényleges elismerést a 2003-as reform hozta meg: a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája az egyik főszerepet osztotta a Pártfogó Felügyelői Szolgálatra. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a fiatalkori bűnözés megelőzéséről szóló véleménye szerint a fiatalkorúak bűnözésére adott hatékony válaszintézkedéseknek három pilléren kell alapulniuk: a megelőzésen, a büntető-nevelő intézkedéseken és az elkövetők társadalmi integrációján, visszailleszkedésén. E kiemelt területek is körvonalazzák a Szolgálat, a pártfogó felügyelet és a pártfogók felelősségét, kulcsszerepét.

2. Alkalmos-e az intézkedés a kitűzött célok elérésére?

A fiatalok bűnelkövetésének okaként a szakértők által legelfogadottabbnak megnevezett körülményekkel, mint veszélyeztető tényezőkkel szemben a pártfogó felügyelet intézménye, a pártfogó fellépése önmagában nem elégséges. Minél átfogóbb és minél korábbi beavatkozás szükséges, mely az Európa Tanács 2003-as, a fiatalok bűnelkövetésének új módszereiről szóló ajánlása szerint a rendőrség, a pártfogói hálózat, az ifjúsági és szociális szolgálatok, a bíróság, az ügyészség, az oktatási intézmények, munkaügyi szervek, egészségügyi és lakásügyi hatóságok együttműködése révén valósulhat meg. A pártfogolt jogosult a társadalomba való beilleszkedéshez, a szükséges szociális feltételek megteremtéséhez³², a munkába álláshoz, letelepedéshez, szállásbiztosításhoz, megkezdett tanulmányai folytatásához, gyógykezeléshez és gyógyító eljáráshoz³³, valamint szükség esetén a családi kapcsolatainak helyreállításához.³⁴ Annak meghatározásában, hogy ezek közül pontosan mikor, mire és milyen formában van szüksége, fontos szerep jut a pártfogónak. Szállást, munkát, képzést, rendezett családi háttérrel azonban nem tud biztosítani számára. A pártfogó felügyelő tehát csak egyetlen szereplője ennek az összetett rendszernek, aki viszont jó közvetítőként rávilágítva a pártfogolt egyéni szükségleteire, meg tudja keresni számára a legmegfelelőbb „szolgáltatást”, segíteni tud a pártfogoltnak szert tenni azokra a készségekre, melyek birtokában képessé válhat a bűnelkövetéstől való tartózkodásra. A többi szereplő, intézmény, beavatkozás esetleges eszköztelensége, diszfunkcionális működése kihat a pártfogó felügyelet eredményességére is, azonban az ebből eredő kudarcok nem róhatók az intézkedés, a pártfogó terhére. A szülők, a közoktatás vagy a gyermekvédelem feltorlódott kudarcait is sokszor az intézkedésen kérik számon. Saját kudarcának azonban a szükségletek feltérképezésének, ennek alapján az egyéni tartalom kialakításának, a beavatkozási pontokra való rávilágításnak és a közvetítésnek az elmulasztása tekinthető, hiszen az egyéniesítésben rejlik a pártfogó felügyelet legfőbb lehetősége, illetve feladata.

A baranyai kutatás adatai alapján az „átlagos” fiatalok pártfogolt:

1. 15,9 éves és
2. 8,57 osztályos iskolai végzettséggel rendelkeznek az intézkedés kezdetekor;
3. nagyobb az esélye annak, hogy ekkor már nem folytat tanulmányokat;
4. tanulásban, munkában való motiváltsága átlagos;

³² 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról (a továbbiakban: Bv. tvr.) 113. §

³³ Bv. tvr. 114. § (1)

³⁴ Bv. tvr. 114/A. § (2) c)

5. szüleivel lakik;
6. megfelelőek a lakhatási körülményei;
7. családi háttere a szülők válása vagy a szülő halála miatt rendezetlen;
8. anyagi helyzete átlagos;
9. szülei nyolcosztályos végzettséggel rendelkeznek;
10. nincs hobbija, nem sportol;
11. lopás miatt áll pártfogó felügyelet alatt;
12. a bűncselekményt nem egyedül követte el.

Lehetséges, hogy volt néhány „átlagos” pártfogolt is a vizsgált fiatalok között, de a pártfogóknak fel kell készülniük azokra is, akik:

1. tizennégy vagy húsz évesek;
2. csak négy osztályos végzettséggel rendelkeznek, vagy már leérettségiztek;
3. még tanulnak;
4. kitűnően teljesítenek: három műszakban dolgoznak, vagy tanulás mellett végzik munkájukat; és arra is, akiről ehhez hasonló leírást ad a pártfogó: „hallani sem akar a tanulásról”, „szeretne továbbtanulni, de a család nem támogatja”, „teljesen motiválatlan a tanulásban, gyermeket akar szülni és vele otthon maradni”;
5. akiket szüleik egyedül nevelnek, akik nevelőszülőknél, nevelőotthonban, vagy már élettársukkal, házastársukkal laknak;
6. komfort nélküli lakásban élnek;
7. szüleik nem váltak el, de a család diszfunkcionális működése miatt nem képes ellátni feladatait, illetve azokra is, akiknek szülei szeretetteljes háttérrel biztosítanak gyermeküknek;
8. azokra, akiknek családjánál a szolgáltató kikapcsolta az áramot, mert nem tudták kifizetni a számlákat, és azokra, akiket kimagaslóan jómódúként jellemez a pártfogó;
9. szüleik felsőfokú végzettségűek, vagy analfabéták;
10. van hobbijuk, versenyszerűen sportolnak;
11. nem vagyon elleni bűncselekményt követtek el;
12. illetve akik a bűncselekményt egyedül követték el.

A statisztikai adatokat óvatosan kell szemlélni. Nem csak haszontalan, de káros következtetéseket is eredményezhet helytelen értékelésük. A kontrasztok elhalványulhatnak, az ellentétek semleges, semmitmondó információvá összeállva kiolthatják egymást, a jogintézmény esetleges eszköztelenségére így nem derül fény. Az empirikus vizsgálatok alkalmasak arra, hogy rávilágítsanak a fő beavatkozási irányokra, de nem az átlagos

pártfogolti igényeket kell láttatniuk velünk. Észre kell vennünk, milyen sokszínű az az „ügyfélkör”, amit a pártfogó felügyelet intézkedésének ki kell szolgálnia, és ehhez milyen sokoldalúnak kell lennie. Amiért tehát a pártfogó felügyelet mint intézkedés, a pártfogó felügyelő mint közvetítő felelősséggel tartozik, az az egyéni, akár időben változó kriminogén tényezők és a szükségletek feltérképezése, a beavatkozási pontokra való rávilágítás, hogy ezáltal lehetővé váljon az intézkedés tartalmának a fiatalra való hangolása. Az egyéniesítés e feladatát ma a következő tényezők akadályozzák:

- Az egyéni beavatkozási pontok meghatározása során a magyar pártfogók első generációs kockázatértékelési módszerként a pártfogó felügyelői véleményt használják, ami a második és harmadik generációs módszerekhez képest nem alkalmas arra, hogy a kockázatok mellett tudományos módszerekkel a szükségleteket is kimutassa. Az Európa Tanács fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről szóló ajánlásának kommentárja szerint a fiatalkorú elkövetőkre irányuló beavatkozás meghatározásakor tudományos bizonyítékok figyelembevételével kell dönten. ³⁵
- A hatóságok, főként a bíróságok „szankció-specializáló hajlandósága” alacsony. A bíróságok ritkán írnak elő külön magatartási szabályokat. Nem élnek az intézkedés tartalmának egyéniesítési lehetőségével. A vizsgált baranyai intézkedések kicsivel több, mint felénél, szinte kizárólag vádemelés elhalasztása esetén került sor külön magatartási szabály előírására. Szükség lenne tehát a hatóságok, főként a bíróság e hajlandóságának javítására.
- A 2003-as reform alapjául szolgáló 1183/2002. (X. 31.) Kormányhatározat már célul tűzte ki a közösségi foglalkoztatók és a pártfogó felügyelői szállások országos hálózatának kiépítését – ez máig várat magára. A foglalkoztatók, mint a szolgálatok háttérintézményei jelentősen hozzájárulnának az egyéni esetkezelés kiegészítésére alkalmas csoportos foglalkozások, programok, képzések szervezéséhez, melyek a leggyakoribb bűnismétlési kockázatokra reagálva szolgálnák az intézkedés céljait, valamint a veszélyeztetettként gyermekvédelmi alapellátásban részesülők számára is hasznos közeget biztosíthatnának.
- A végrehajtás gerincének nevezett pártfogó felügyelői tervek sem mindig az ügymenetmodell elvárásainak megfelelően készülnek. A baranyai kutatás

³⁵ Rec(2003)20 of the Committee of Ministers to member states concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice. 5. pont. LÉVAY Miklós: Az Európa Tanács Rec (2003) 20. számú ajánlása a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. Család, Gyermek, Ifjúság 2005. 3. sz. 25. o.

tapasztalatai szerint általában leíró jellegűek, tartalmukban a múltra visszatekintőek, főként a bűncselekmény történeti tényállását foglalják össze, vagy megismétlik az előírt magatartási szabályokat, vagyis sablonosak, nem tartalmaznak a jövőre irányuló tervszerű célkitűzéseket. Kevesebb, mint a vizsgált tervek tíz százaléka fogalmazott meg új feladatokat. Erre főként akkor került sor, ha a bíróság vagy az ügyész nem írt elő külön magatartási szabályokat. Az ügymenetmodell nem szolgál kellő iránymutatással a pártfogó felügyelői terv készítéséhez annak ellenére, hogy minden fontos elvet hangsúlyoz. Jelen formájában az esetkezelés nem tervezett, a beavatkozás esetleges. A tervezettség érdekében is fontos lenne a modern kockázatértékelési módszerek bevezetése, hiszen azok tudományos tartalma a pártfogók individuális mérlegelésével kiegészítve pontos irányokat szabna a hatékonyabb beavatkozáshoz.

Végül a feltett kérdésre adott választ az intézkedés eredményessége is befolyásolja. A baranyai kutatás által vizsgált fiataloknak a bűnügyi nyilvántartás segítségével végzett utánkövetése megállapította, hogy az összes fiatal közel negyvennyolc százaléka követett el a vizsgált intézkedés alapjául szolgáló bűncselekményt követően újabb bűncselekményt. Azon pártfogoltak esetén, akiknél a pártfogó felügyelő az intézkedés tartamának leteltekor összegző véleményében veszélyeztető körülmény fennállásáról számolt be, a bűnismétlési arány magasabb, hatvannégy százalékos volt. A legmagasabb – hetvenhat százalékos – azoknak a bűnismétlési aránya volt, akik már az intézkedés alapjául szolgáló bűncselekmény elkövetését megelőzően követtek el szabálysértést vagy bűncselekményt. A pártfogolt fiatalok újabb bűnelkövetése önmagában nem minősíti az intézkedés és a pártfogó alkalmasságát, mivel a pártfogó felügyelőnek nem az a feladata, hogy megakadályozza az újabb bűnelkövetést, hanem az, hogy az elkövető ellenőrzésével és irányításával elősegítse annak megakadályozását, hogy ismételten bűncselekményt kövessen el, és segítséget nyújtson számára a társadalomba való beilleszkedéshez és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez. Eszköztelensége miatt azonban sokszor nem képes a szükséges segítséget felismerni, nyújtani vagy közvetíteni. 2011-ben 34,5 százalékkal emelkedett az eredménytelenül befejezett ügyek száma a 2010-es adatokhoz képest – különösen a próbára bocsátások megszüntetése és a felfüggesztett szabadságvesztések utólagos elrendelése körében – amit a beszámoló³⁶ a pártfogó felügyelői kapacitások beszűkülésével magyaráz.

³⁶ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója 84. o.

Összességében a pártfogó felügyelet intézkedése alkalmas a bűnismétlés megakadályozásának elősegítésére, ám eszköztelensége, a 2003-ban előirányzott, már akkor szükségesnek mutakozó változások elmaradása és a fenti, összetett problémák miatt közel sem olyan hatékony intézkedés, mint amilyenek a szolgálatok, a pártfogó felügyelők ráfordított energiája alapján lennie kellene.

3. Megfelel-e az intézkedés hazai szabályozása és gyakorlata az Európa Tanács pártfogási szabályokról szóló ajánlásának?

Összességében megállapítható, hogy a pártfogó felügyelet hazai szabályozása, végrehajtása és a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenysége megfelel az ajánlás elveinek. A pártfogó felügyelet az ajánlással összhangban bűncselekmény elkövetésével gyanúsított vagy vádolt személlyel szemben alkalmazott intézkedés, valamint a Pártfogó Felügyelői Szolgálatunk hatásköre és célja is az ajánlásban foglaltak szerint szabályozott. Már a 2003-as hazai reform során érvényesültek a pártfogók képzettsége, továbbképzése és munkaterhe vonatkozásában az ajánlásban megfogalmazott alapelvek, bár ennek ellenére a 2011-es beszámoló alapján is átlagosan 13,5 ügyel haladta meg a fiatalok pártfogóinak ügyszáma a pártfogolti limitet.

Két ponton érdemel figyelmet az ajánlás és a hazai ügymenetmodell, gyakorlat közötti különbség.

- A pártfogó felügyelet végrehajtásában elengedhetetlen a pártfogolt aktív közreműködése. Ennek elősegítése érdekében az ajánlás³⁷ szerint a terheltnek lehetőséget kell adni arra, hogy részt vegyen a pártfogó felügyelői vélemény tartalmának formálásában: meg kell jeleníteni benne az ő véleményét is. A magyar ügymenetmodell szerint a pártfogónak arra kell csak kitérnie a véleményben, hogy a terhelt a kilátásba helyezett magatartási szabályokat vállalja-e, képes-e teljesíteni, vagy a sértettnek okozott kárt hajlandó-e megtéríteni. Megfontolásra érdemes azonban e lehetőség megteremtése a pártfogó együttműködési hajlandóságának motiválása érdekében.
- Az ajánlás a felügyelet folyamatát négy fő részre osztja: felmérésre, tervezésre, beavatkozásokra és a végrehajtás értékelésére. A felügyelet megkezdése előtt az eset alapos elemzésére van szükség: értékelní kell a kockázatokat, a pozitív

³⁷ 44. pont

tényezők mellett a szükségleteket és az ezek kezelését célzó beavatkozásokat, valamint az elkövető ez utóbbiak iránti fogékonyságát is. Ezt a felmérést nem csak a büntetés vagy az intézkedés meghatározása előtt ajánlott elvégezni, hanem a felügyeleti időszak kezdetén, az elkövető életében bekövetkezett lényeges változások idején, valamint a felügyelet befejezésekor. A felmérést tervezésnek kell követnie. A kezelési tervet meg kell vitatni a terhelttel, fel kell vázolni a kilátásba helyezett beavatkozásokat és lehetőleg meg kell nyerni ehhez az egyetértését. A tervnek a felmérésen, a beavatkozásoknak a terven kell alapulniuk. A szolgálatoknak interdiszciplináris megközelítésű, biztos tudásanyagra épülő, eredményesnek bizonyult módszereket kell használniuk beavatkozásként. A végrehajtás értékelését rendszeres időközönként el kell végezni, és az eredményekhez mérten módosítani kell a tervet. Szintén a pártfogó felügyelői vélemény mint első generációs kockázatértékelő eszköz kezdetlegességére, és a pártfogói esetkezelés tervezésének hiányára, a beavatkozás esetlegességére és az egyéniesítés elmaradásából fakadó kevésbé hatékony pártfogói fellépésre hívják fel a figyelmet az ajánlás e vonatkozó pontjai.

4. Az intézkedés hatékonyabbá tétele érdekében megfontolandó javaslatok

4.1. A külföldi büntető törvénykönyvek tanulságai

A külföldi büntető törvénykönyvek fényében mind a hatályos, mind az új Btk. jól felépítetten, átláthatóan szabályozza a pártfogó felügyelet intézkedését. Pozitívuma a magyar törvénynek, hogy a pártfogó felügyelet alkalmazhatóságát nem köti meghatározott bűncselekmények elkövetéséhez, mint a német vagy a francia. Előnyére változott a pártfogó felügyelet szabályozása hazánkban, mikor 2003-ban megszűnt a magatartási szabályok önálló szabálysértésként való szankcionálása. Az ukrán törvény³⁸ szerint ez hat hónaptól két évig terjedő szabadságvesztéssel, vagy ugyanilyen tartamú javító-nevelő munkával büntetendő. A német törvénykönyv is önálló bűncselekményként rendeli büntetni a pártfogó felügyelet szabályainak megszegését.³⁹

A német Btk. alapján a bíróság a felsoroltakon kívül további utasításokat is adhat az elítélt számára képzésére, munkájára, szabadideje eltöltésére, vagyoni viszonyai rendezésére vagy

³⁸ Ukrán Btk. 196. szakasz

³⁹ Német Btk. 145a. §

tartási kötelezettségének teljesítésére vonatkozóan.⁴⁰ A magyar szabályozás előnye ehhez képest az, hogy az előírható egyéb magatartási szabályok körét nem korlátozza tartalmuk orientálásával.

A külföldi példák alapján néhány apró módosítás tűnik megfontolandónak.

A pártfogolt számára kötelező vagy mérlegeléstől függően meghatározható tilalmakat, kötelezettségeket a magyar Btk.-hoz hasonlóan szabályozzák a külföldi büntető törvénykönyvek is. A francia⁴¹ és a román⁴² törvény lehetővé teszi annak előírását is, hogy a pártfogolt tartózkodjon meghatározott jármű vezetésétől, vagy olyan foglalkozástól, melynek gyakorlásakor vagy felhasználásával a bűncselekményt elkövette. Ennek lehetőségét a Btk. amellettt teremti meg, hogy a járművezetéstől⁴³ és a foglalkozástól eltiltást⁴⁴ is szabályozza. A járművezetéstől való tartózkodás külön magatartási szabályként a német Btk.-ban⁴⁵ is szerepel. Megfontolandó a magyar, konkrétan megfogalmazott külön magatartási szabályok körének bővítése a járművezetés és a foglalkozás korlátozásának lehetőségével. A magyar Btk. a büntetések között szabályozza a foglalkozástól és a járművezetéstől eltiltást, de egyrészt vádemelés elhalasztása esetén ezek alapján a pártfogolt nem tiltható el, másrészt foglalkozástól eltiltás esetén annak legrövidebb tartama egy év lehet.⁴⁶

A német törvény szerint a magatartási szabályok megállapíthatóak a pártfogó felügyelet teljes tartamára vagy annál rövidebb időre is.⁴⁷ Ennek a lehetőségnek az alkalmazása szintén az egyéniesítés eszköztárát bővítené, vagyis megfontolandó a bevezetése. Ma ahhoz, hogy a külön magatartási szabályok csak az intézkedés meghatározott idején kötelezzék a pártfogoltat, módosításuk kezdeményezése szükséges.

A pártfogó felügyelet idő előtti megszüntetésére az új Btk. az intézkedés fele részének, de már egy évnek az eltelté után lehetőséget biztosít. A hatályos szabályozás szerint ez két év után lehetséges. A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálatának 2011. évi beszámolója⁴⁸ szerint a 2009 augusztusától bevezetett kétéves szabály sem hozta meg a kívánt eredményt, annak ellenére, hogy korszerű, a költségek és a kapacitások racionalizálására, valamint az elítéltek motiválására alkalmas lehetőségről van szó.

⁴⁰ Német Btk. 68b. § (2)

⁴¹ Francia Btk. 132-45. cikk 7. és 8. pont

⁴² Román Btk. 85. cikk (2) g) pont, j) pont

⁴³ Francia Btk. 131-6. cikk 1. és 2. pont

⁴⁴ Francia Btk. 131-6. cikk 11. pont

⁴⁵ Német Btk. 68b. § (1)

⁴⁶ A hatályos törvény szerint legrövidebb tartama egy év. Az új Btk. már egy hónapban határozza meg a járművezetéstől eltiltás legrövidebb tartamát. [56. § (3)]

⁴⁷ Német Btk. 68b. § (1)

⁴⁸ Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálatának 2011. évi beszámolója. 77. o.

Jogértelmezési problémákkal magyarázza a dokumentum, hogy 2010-ben összesen ötvenkét felnőtt korú és tizenegy fiatalkorú ügyében tettek ilyen javaslatot a pártfogók, de a fiatalok ügyeiben egy esetben sem került sor megszüntetésre a javaslat alapján. A felnőttek ötvenkét ügyéből huszonhárom zárult idő előtti befejezéssel. 2011-ben még ennél is kevesebb ügyben tettek javaslatot a pártfogók. A német⁴⁹, a szerb⁵⁰, a szlovén⁵¹ és a svéd⁵² büntető törvénykönyv is módot ad az intézkedés megszüntetésére a határidő letelte előtt, ha annak célja korábban megvalósult. Ennek lehetőségét azonban e törvények nem kötik meghatározott időtartam leteltéhez. Megfontolandó tehát a magyar szabályozásból e korlát kiiktatása.

4.2. Az egyéni esetkezelés

Külföldi kutatások sora⁵³ számol be arról, milyen nagy szerepe van a pártfogóval való kapcsolat minőségének az intézkedés eredményessége szempontjából. A pártfogó felügyelő köteles a pártfogoltat tájékoztatni⁵⁴ az intézkedés céljáról és a pártfogó végrehajtás során játszott szerepéről, a magatartási szabályokról, ezek megszegésének következményeiről és a kötelező jelentkezések időpontjáról. Erre a kötelezettségre nagyobb figyelmet, több időt kellene fordítani. A fiatalok egyszeri említésre szinte biztos, hogy nem jegyzik meg ezt a sok, számukra idegen információt. E tájékoztatás ismétlése a bizalom és a biztonságérzet kialakítását segíthetné. A pártfogó az első hónapok találkozásai alkalmával megismételhetné ezek lényegét, sőt, később „kikérdezhetné” a pártfogoltat, hogy egyedül is meg tudja-e fogalmazni, miért is van ott. Ennek érzékeltetése, felelevenítése hozzájárulna a tudatos pártfogolti létehez, a felelősség felismeréséhez, az intézkedés öncélúságáról alkotott esetleges kép lerombolásához.

A pártfogó felügyelőnek aktivizálnia kell a pártfogoltat. Az intézkedés közösségi szankcióként aktív pártfogolti részvételt feltételez: nem lehet elszenvetője a szankció végrehajtásának, abban tevékenyen részt kell vennie. Annak érdekében, hogy ez megvalósulhasson, a pártfogónak igyekeznie kell a külső motivációt belsővé tenni: a változtatási szándékot és az együttműködő készséget kialakítani.⁵⁵ Ennek sikerét, valamint az

⁴⁹ Német Btk. 68e. § (1)

⁵⁰ Szerb Btk. 75. szakasz (4)

⁵¹ Szlovén Btk. 57. cikkely (2)

⁵² Svéd Btk. 26. fejezet 11. szakasz

⁵³ Lásd erről részletesen a VI. fejezet 5.1. alfejezetét.

⁵⁴ A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről, valamint ehhez kapcsolódóan egyes igazságügyi miniszteri rendeletek módosításáról szóló 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet 25. § (3)

⁵⁵ „A vádemelés elhalasztása alatt álló pártfogoltak többségénél ez az együttműködési szándék feléleszthető, viselkedésük korrekciója a különböző reintegrációs célok irányába számos esetben sikeres.” [KÓTA Tünde: A

intézkedés eredményességét a kutatások szerint a pártfogó és a pártfogolt kapcsolata jelentősen befolyásolja. A jó kapcsolat alapja a megfelelő kommunikáció, melynek során a pártfogói dominancia elkerülése nagyon fontos. A pártfogoltnak az intézkedés segítő, támogató funkcióját is érzékelnie kell, amihez szükség van arra, hogy pártfogója meghallgassa, érdeklődéssel fogadja, megpróbálja megérteni, empatikus legyen. Enélkül nem kerülhet sor a fiatal megnyílására. Mivel a kutatási eredmények⁵⁶ szerint a pártfogás sikerességének legbiztosabb előrejelzője a pártfogolt elégedettsége – ezt pedig a pártfogóval való kapcsolat határozza meg –, az ügymenetmodellben szükség lenne e kapcsolat minőségére kiható pártfogói hozzáállás fontosságának és főbb elveinek összefoglalására.

Az intézkedési célok elérésében segítségére lehet a pártfogónak a fiatalok szülője, amennyiben együttműködő. A pártfogók felismerik ennek jelentőségét, illetve azt is, mennyire fontos, hogy a fiatal szüleivel, családjával való kapcsolata kiegyensúlyozott legyen. A baranyai kutatás alapján a pártfogók összefoglaló véleményükben a bűnismétlést akadályozó, legfőbb visszatartó körülmények egyikeként a rendezett vagy rendeződő családi kapcsolatokat nevezték meg. A pártfogónak fel kell ismernie a lehetőséget és meg kell ragadnia minden alkalmat arra, hogy a szülő bizalmát megszerezze. Fontos lenne ennek módszerét is összefoglalni, hangsúlyozni az ügymenetmodell szintjén, hiszen a szülői együttműködés megnyeréséhez más út vezet, mint a fiatalokéhoz. A szülő is igényli, hogy meghallgassák, megértsék problémáit, neveléssel kapcsolatos nehézségeit, de nem a szülő áll pártfogó felügyelet alatt, nem őt kell szembesíteni esetleges hanyag nevelésének következményével, nem őt kell felelősségre vonni. Éreznie kell viszont, hogy a pártfogónak a fiatal felügyelni, irányítani akaró szándékában benne van az is, hogy őt segítse nehéznek bizonyuló feladatában, ezért ne ellenségként, ne konkurensként, hanem szövetségesként tekintsen rá a szülő. Egy munkanélküli, alacsony iskolai végzettségű szülő bizalmát nem nyerheti el a pártfogó azzal, ha hangsúlyozza, fontos, hogy a gyermek ne maradjon ki az iskolából, mert különben egy munkanélküli, végzettség nélküli haszontalan felnőtt lesz belőle. A pozitívumokat kiemelve kell ráébreszteni a szülőt – aki, lehet, hogy maga sosem szokott hosszú és rövid távú előnyöket mérlegelni –, hogy gyermekének – illetve neki – mi áll érdekében.

vádemelés elhalasztása mellett megállapított pártfogó felügyelet végrehajtásának gyakorlati tapasztalatai. In: Koncepciók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. Kriminológiai Közlemények különkiadás. Bíbor Kiadó, Miskolc 2009. 216. o.]

⁵⁶ DELUDE, Brian – MITCHELL, Damon – BARBER, Charles: The Probationer's Perspective on the Probation Officer-Probationer Relationship and Satisfaction with Probation. Federal Probation 2012. 76(1) June 38. o.

4.3. A megelőző pártfogás intézménye

A Kormány 1430/2011. (XII. 13.) Kormányhatározatának mellékletében megfogalmazott feladat, miszerint „ki kell dolgozni a megelőző pártfogás rendszerét, és be kell illeszteni a fiatalkorúak pártfogásának intézményét a gyermekvédelem rendszerébe” indokolatlan, ártalmas lépés lenne. A gyermekvédelem mai rendszerében a védelembe vétel jogintézménye a kötelező esetek körének bővítésével képes lehetne teljesíteni mindazokat a feladatokat, melyek ellátatlanságára a megelőző pártfogás intézkedésének bevezetését szorgalmazó szerzők, valamint a 2011-es kormányhatározat hivatkoznak. Ez a gyermekvédelmi intézkedés „megelőző pártfogási” feladatokat végez a megelőző funkció mindkét értelmében. Segítséget nyújt a bűnelkövetés szempontjából „még csak” veszélyeztetett gyermekeknek és fiatalkorúaknak, valamint a szabálysértési és a büntetőeljárás kezdeti szakaszától a fiatalkorú terhelteknek. A védelembe vétel hatékonyságának, eszköztelenségének vizsgálata nem képezi e dolgozat tárgyát, az viszont feladata, hogy rámutasson annak ésszerűtlenségére, ha e jogintézmény hiányosságait a feladatainak ellátására képes, de már így is túlterhelt Pártfogó Felügyelői Szolgálat szervezetének megbontásával próbálják meg orvosolni. Az újjászervezett Szolgálat a gyakorlatban beváltotta a hozzá fűzött reményeket, tehát a védelembe vétel és a gyermekvédelem már létező feladatainak ellátására való alkalmatlanságát semmiképpen sem a Szolgálat megbontásával kell megoldani újjászervezésének tizedik évfordulóján.

5. A jogalkotás területén hasznosítható kutatási eredmények, javaslatok

- Szükséges a megelőző pártfogás és a fiatalkorúak pártfogó felügyelete vonatkozásában megfogalmazott elvárások felülvizsgálata. A védelembe vétel kötelező esetei körének bővítésével kell gondoskodni a megelőző pártfogásnak szánt feladatok ellátásáról.
- A fiatalkorúak pártfogásának intézménye nem illeszthető be a gyermekvédelem rendszerébe, hiszen az onnan történő kiemelése, az igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó feladatoknak a gyermekvédelmi feladatoktól való különválasztása a 2003-as reform egyik sikeresnek bizonyult, teljesült intézkedése volt.
- A közösségi foglalkoztatók országos hálózatának kiépítését követően a szabadidő értelmes eltöltéséről való gondoskodás érdekében az előírható konkrét magatartási szabályok köre bővíthető lehetne a foglalkoztató látogatásának kötelezettségével.

- A külön magatartási szabályok köre bővítendő a járművezetést és a foglalkozás gyakorlását korlátozó tilalmakkal.
- Lehetővé kellene tenni a magatartási szabályok pártfogó felügyelet teljes tartamánál rövidebb időre történő megállapításának lehetőségét is.
- Az intézkedés idő előtti megszüntetésének lehetőségét ne kösse meghatározott időtartam elteltéhez a törvény.
- A jogalkotónak figyelemmel kell lennie a jogalkalmazás, valamint a jogirodalom jelzéseire. A pártfogók által leggyakrabban megjelölt veszélyeztető, visszaesést valószínűsítő körülményekre (rossz baráti társaság, családi, szülői kapcsolatok problémája, az, hogy a fiatal nem dolgozik, nem folytat tanulmányokat, nem rendelkezik szakmával, nincs értelmes szabadidős elfoglaltsága), mint a gyakorlat által kijelölt általános beavatkozási pontokra tekintettel összetett, hatékony, a fiatalok bűnmegelőzési rendszerének minden szereplőjét mozgósító fellépés szorgalmazása és megvalósítása szükséges.

6. A jogalkalmazás területén hasznosítható kutatási eredmények, javaslatok

- Az ügyész, de főként a bíróság éljen a külön magatartási szabályok elrendelésének lehetőségével, hangolja az intézkedés tartalmát a pártfogoltra.
- Csoportos foglalkozáson való részvételi kötelezettséget előíró külön magatartási szabály esetén az elrendelő bízza a pártfogóra a foglalkozás kiválasztását, vagyis „biankó” külön magatartási szabály formájában írja elő, hogy a fiatal a pártfogó által számára legmegfelelőbbnek tartott csoportos foglalkozáson vegyen részt.
- Az ügyész és a bíróság részéről több, a sértetti érdekeket szem előtt tartó, valamint a terhelt felelősségérzetének felkeltésére alkalmas jóvátételi tartalmú külön magatartási szabály előírására lenne szükség.
- A pártfogó felügyelői vélemény helyett összetettebb kockázatértékelő módszer alkalmazása szükséges a kriminogén tényezők, szükségletek, beavatkozási pontok kimutatása érdekében az egyéniesítés tökéletesítéséhez.
- Az ügymenetmodell és a szolgálatok a felügyelet felépítését, folyamatát az Európa Tanács pártfogási szabályairól szóló ajánlásának megfelelően követeljük meg a pártfogóktól.

- A pártfogók a pártfogó felügyelői tervet az ügymenetmodell tartalmi és felépítésbeli követelményeinek megfelelően készítsék el.
- Fordítson nagyobb gondot az ügymenetmodell a pártfogó és a pártfogolt jó kapcsolata fontosságának hangsúlyozására, emelje ki az ennek érdekében szükséges kapcsolattartási elveket, módszereket.
- A pártfogó felügyelők a pártfogolttal való jó kapcsolat kialakítása érdekében fordítsanak kellő figyelmet a fiatalra, adjanak neki elég teret. A személyes kapcsolattartás során, annak jellegében ne a kontroll, ellenőrző tartalom legyen az egyedüli, melyet a pártfogolt érzékel.
- Ki kell építeni a közösségi foglalkoztatók, valamint a pártfogó felügyelői szállások országos hálózatát.
- A leggyakoribb veszélyeztető, visszaesést valószínűsítő körülmények (rossz baráti társaság, családi, szülői kapcsolatok problémája, az, hogy a fiatal nem dolgozik, nem folytat tanulmányokat, nem rendelkezik szakmával, nincs értelmes szabadidős elfoglaltsága) hatásának mérséklése, vagy felszámolása érdekében, valamint a visszatartó, pozitív körülmények (dolgozik vagy tanul, rendezett vagy rendeződött a családi háttere, szülei figyelnek rá) kialakításáért, erősítéséért minden pártfogolt esetén erőteljesebb beavatkozást kell kezdeményezniük a pártfogóknak.
- A Szolgálat elmúlt tíz évének, a 2003-as reform gyakorlati megvalósulásának értékelése, felülvizsgálata és a megelőző pártfogás szabályozásával kapcsolatos kételyek tisztázása érdekében miniszteri biztos kinevezése tűnik szükségesnek.

IV. ABSTRACT

This dissertation aims to present an important legal institution which has a rich past, present and intended future – not only in Hungary. In 2010 the Council of Europe made a Probation Rules recommendation to its member states. In October 2013, the European Organisation for Probation is going to launch the first World Congress on Probation. In Hungary during the 1990s the institution of probation went through a crisis. In 2003 this crisis was brought to an end by reforms which restructured the Probation Service. According to the explanatory memorandum of the new Penal Code – Act C of 2012 – the reorganised service has in its practice lived up to expectations. This does not mean, however, that all the reforms’ objectives have been achieved, or that the institution of probation is fulfilling its tasks perfectly. The service aims to reduce the risk of recidivism, and probation officers can assist in meeting this objective through monitoring of the requisite degree and consistency, and through supporting activities which increase the potential for social integration.

In order to more clearly identify which problems have been permanently solved by the reforms of 2003, which pre-existing ones have remained unsolved and what new demands and challenges the 21st century will present, it is essential to make international comparisons. In the light of these one can understand the Hungarian historical development in this area and current legislation and legal practice related to it; consequently one can formulate ideas for the future.

Juvenile justice and preventing juvenile recidivism are evergreen topics offering endless opportunities for research. The need for examination of this area is particularly highlighted by those provisions of the new Penal Code which amend the age of criminal responsibility. This paper focuses on the intersection of these two fields. It therefore aims to examine how the legal institution of juvenile probation currently discharges its crime prevention tasks, and how it might be able to fulfil its role even better in the future.

To complete the research, the application of historical, prescriptive and comparative methodologies is vital. Thus it is essential:

- to review and analyse the Hungarian and foreign specialist literature, and international documents;
- to examine Hungarian and foreign legislation, the case management model defining the everyday work of the Probation Service, and the annual reports summarising the handling of the group of cases.

In order to evaluate the lessons learned by studying the above-mentioned documents in the light of practical experience, I also found it necessary to directly examine the legal institution. Therefore in 2008 and 2009 I studied 303 files concerning the implementation of probation at the Probation Service of the Baranya County Office of Justice. These files gave me an insight into the real lives of young people under probation. To form an opinion on the viability of this legal institution, it was essential to examine the practical implementation of the law's impersonal provisions. An important indicator in the assessment was whether the probationers had reoffended.

The tenth anniversary of the Probation Service's 2003 reforms was in itself sufficient justification of the need to evaluate this legal institution's effectiveness; recent plans for new reforms make the choice of topic even more relevant, however. The annex to Government Decree No. 1430 of 2011 (XII. 13.) refers to the following tasks: "The system of preventive probation must be developed, and the institution of juvenile probation must be integrated into the child protection system in order to promote the socialization and reintegration of child and youth offenders who have committed crimes and minor offences."

V. A TÉZISEKHEZ FELHASZNÁLT IRODALOM

ANGYAL Pál: A patronage. Jogállam 1909. 7. sz. 481-490. o.

BALOGH Jenő: A patronage-egyesületek szervezésének irányelvei. Jogállam 1909. 8. sz. 587-603. o.

BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest 2009. 197-240. o.

DÁVID Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. Magyar Jog 1968. 12. sz. 725-732. o.

DELUDE, Brian – MITCHELL, Damon – BARBER, Charles: The Probationer's Perspective on the Probation Officer-Probationer Relationship and Satisfaction with Probation. Federal Probation 2012. 76(1) June 35-39. o.

DÉR Mária: Vádirat a pártfogó felügyelet tárgyában. Belügyi Szemle 1990. 10. sz. 25-32. o.

FINKEY Ferenc: A patronage a háború alatt és a háború után. Bűnügyi Szemle 1915. 9. sz. 385-397. o.

FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle 1943. 1. sz. 1-16. o.

GÖNCZÖL Katalin: Kriminálpolitika és bűnözéskontroll Magyarországon. Reformok 2002-2009. Kriminológiai Tanulmányok 47. 2010. 72-86. o.

KEREZSI Klára: A hazai pártfogó szolgálatok átalakítása. Belügyi Szemle 2002. 2-3. sz. 185-201. o.

KEREZSI Klára: A pártfogás dilemmája: kontroll vagy segítő kapcsolat? Esély 1990. 5. sz. 53-65. o.

KEREZSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006.

KÓTA Tünde: A vádemelés elhalasztása mellett megállapított pártfogó felügyelet végrehajtásának gyakorlati tapasztalatai. In: Konceptiók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. Kriminológiai Közlemények különkiadás. Bíbor Kiadó, Miskolc 2009. 206-216. o.

LÉVAY Miklós: Az Európa Tanács Rec (2003) 20. számú ajánlása a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. Család, Gyermek, Ifjúság 2005. 3. sz. 21-27. o.

NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o.

PONGRÁCZ Zsolt: Egy „pártfogós-konferencia” margója. Jogpolitika 1988. 5. sz.

SCHWALBE, Craig, S., – MASCHI, Tina: Investigating Probation Strategies with Juvenile Offenders: The Influence of Officers's Attitudes and Youth Characteristics. Law and Human Behavior, 2009. 33. 357-367. o.

VATHY Ákos: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet. Rendészeti Szemle 1992. 4. sz. 23-33. o.

SZABO, Denis: Kriminológia és kriminálpolitika. (Ford.: Szabó András) Gondolat Kiadó, Budapest, 1981.

VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka. (1. rész) Bűnügyi Szemle 1913. 6. sz. 274-279. o.

VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok XIX. 1982. 114-152. o.

VI. A SZERZŐ E TÉMAKÖRBE KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓINAK JEGYZÉKE

The Role of the Probation Service in Crime Prevention. PhD Tanulmányok 8. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs 2009. 131-156. o.

Békés küzdelem az agresszió ellen. Jog, Állam, Politika 2010. 1. sz. 121-133. o.

Az agresszió mint biológiai vagy szocializációs örökség. Rendészeti Szemle 2010. 4. sz. 61-77. o.

A pártfogói tevékenység Európában. PhD Tanulmányok 9. (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs 2010. 181-208. o.

A fiatalok pártfogó felügyelete és az Emmaüs szervezetek. Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére, Pécs 2011. 145-154. o.

A vád fogalma, a vádemelés, az eljárás ügyészi szakasza. In: Büntetőeljárás jog II. Széchenyi István Egyetem, Universitas – Győr Nonprofit Kft., Győr 2012. 12-26. o.

A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői eljárás rendszertani jellemzői és alapvető szabályai. In: Büntetőeljárás jog II. Széchenyi István Egyetem, Universitas – Győr Nonprofit Kft., Győr 2012. 254-265. o.

Szemponatok a megelőző pártfogás szabályozásához. Állam- és Jogtudomány 2012. LIII. évf. 213- 241. o.